

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ СПЕЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ

Л.С. ВАВІНА

**РОЗВИТОК МОВЛЕННЄВОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ
ДОШКІЛЬНИКІВ З ПОРУШЕННЯМИ ЗОРУ**

Навчально-методичний посібник

Київ – 2014

Вавіна Л.С. Розвиток мовленнєвої компетентності
дошкільників з порушеннями зору»: нав.-метод. посіб. / Л.С. Вавіна
– К.: Інститут спеціальної педагогіки, 2014. – (6,0 др.арк.). – режим
доступу: <http://www.ispukr.org>

На сучасному етапі розвитку суспільного дошкільного виховання закономірно першочерговим завданням висувається **виховання мовленнєвої особистості**, спроможної до активної взаємодії з партнерами по спілкуванню. Це завдання є актуальним й для дошкільного виховання дітей з порушеннями зору, оскільки спрямовує діяльність педагогів на підготовку вихованців до отримання освіти не лише в системі спеціального, а й в інклюзивному середовищі однолітків, що й зумовило своєчасність розробки проблеми розвитку мовленнєвої компетентності у дітей з порушеннями зору.

Аналіз наукової літератури з проблеми мовленнєвого розвитку дитини дошкільного віку переконливо довів, що мову слід розглядати як компонент активної, цілеспрямованої поведінки, продукт та елемент комунікації, оскільки завдяки мови людина стає здатною до чисельних контактів, у процесі яких вона розширює і встановлює взаємозв'язки з оточуючим її природним, предметним і соціальним світом.

Мовлення як провідний засіб спілкування виникає з потреби в ній людини на певному етапі розвитку комунікативної діяльності. Приблизно з трьохрічного віку мовлення стає основною комунікативною операцією. У цьому віці домінуюче місце в активній діяльності дитини починає займати гра, а ігрова діяльність вимагає стійких мовленнєвих контактів між дітьми, що передбачає наявність у них навичок мовленнєвої діяльності. Мовлення починає передувати діяльності, ставати засобом її організації. Необхідність задоволення пізнавальних інтересів дітей призводить до поглибленого знайомства з довкіллям, в тому числі й з іншими людьми та партнерами. При цьому перебудовується й форма спілкування – вона стає більш особистісною і довільною. Мовлення стає самостійним видом діяльності. У дитини з'являється здатність до диференційованого відбору мовленнєвих засобів висловлювання залежно від ситуації та учасників спілкування.

У дитини з порушеннями зору розвиток мовлення відбувається за тими ж закономірностями, що й в нормі. Проте зорова патологія зумовлює специфічні особливості як у сприйманні довкілля, так і в його пізнанні. Оскільки ці психічні процеси здійснюються за активною участю мовлення, у дітей виникає певний розрив між словом і образом, наприклад, під час сприймання кольорів та їх позначення словом (страждає сигніфікативна функція слова). Це призводить до вербалізації уявлень про довкілля й вимагає спеціальної роботи з їх конкретизації.

Затримується й накопичення словникового запасу, процес розуміння значення слів, особливо опанування їх узагальненим значенням. Це

відображається на засвоєнні структури мовлення, практичному опануванні способами оперування словами.

Як відомо, засвоєння граматичної будови мовлення в нормі відбувається в процесі спілкування з дорослими на основі слухового сприймання і наступного наслідування. Порушення зорового сприймання стримує наслідування немовних засобів спілкування – міміки, пантоміміки, інтонації, які є невід'ємними компонентами усного мовлення.

Не дивлячись на численні відхилення в розвитку різних компонентів мовленнєвої діяльності при різноманітних порушеннях зору, за умов правильного формуючого та корекційного впливу батьків і педагогів мовлення дітей розвивається до нормального рівня й слугує могутнім засобом компенсації, суттєво розширюючи їх пізнавальні можливості в усіх видах діяльності.

Найбільш сприятливі умови для виховання мовленнєвої особистості створюються на етапі старшого дошкільного віку, на час якого у дітей з порушеннями зору сформовано всі основні компоненти усного мовлення – звуковимова, достатній словниковий запас, доступні граматичні та синтаксичні уявлення. Цей період мовленнєвого розвитку є найбільш сензитивним для формування у них комунікативної компетентності, яку ми розглядаємо як здатність дитини користуватися рідною мовою як засобом комунікативної взаємодії у товаристві людей, розуміти їх і бути зрозумілою, узгоджувати з ними свої наміри і бажання.

Досягнення цього кінцевого результату дошкільної ланки освіти дітей з порушеннями зору можливе за умов створення в сім'ї та спеціальному навчальному закладі розвивально-мовленнєвого середовища, розвитку комунікативно-мовленнєвої діяльності дітей в контексті реалізації інших змістових ліній розвитку мовлення – фонетичної, лексичної, граматичної, які розкрито в розділах навчально-методичного посібника.

Тематика посібника відповідає Напрямку 23 „Теоретичні та методичні засади освіти дітей з особливими освітніми потребами” Основних напрямів досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні.

Зміст та обсяг науково-методичного посібника відповідають меті і завданням дослідження, визначених у Технічному завданні на виконання НДР. Заплановані завдання повністю розкриті у рукописі посібника.

Посібник підготовлений за результатами завершеної у 2014 році фундаментальної НДР „Теоретичне та методичне забезпечення формування і реалізації оновленого змісту освіти дітей з порушеннями зору” (2912-2014 рр. Державний реєстраційний номер теми 0112U002166).

Наукова значущість підготовленого посібника полягає в науковому обґрунтуванні основних факторів активізації процесу формування мовленнєвої особистості дітей зі зниженим зором старшого дошкільного віку, до яких зокрема віднесено розвивальне (природне, предметно-ігрове, соціальне) середовище і мовленнєво-розвивальний простір; визначено і охарактеризовано основні складові саме мовленнєво-розвивального простору, в якому має відбуватися цілеспрямований розвиток мовленнєвої особистості з порушенням

зором; розкрито основні умови та засоби реалізації змісту мовної освіти старших дошкільників, до яких зокрема віднесено: мовлення педагога, спеціальне обладнання, методи і прийоми керівництва розвитком різних сторін мовлення дітей в умовах зорової депривації.

Впровадження навчально-методичного посібника в практику дошкільної освіти дітей з порушеннями зору сприятиме підвищенню якості дошкільної мовної підготовки цієї категорії до шкільного навчання через формування у них навичок комунікативної взаємодії у спеціально організованому мовленнєво-розвивальному середовищі, через застосування в практиці комплексу специфічних методів і прийомів формування у дітей мовленнєвої компетентності в різних сферах життєдіяльності.

Посібник адресовано педагогам дошкільних навчальних закладів, в яких отримують дошкільну освіту діти з порушеннями зору, а також може бути використаний у системі вищої освіти за спеціальністю „Дефектологія. Тифлопедагогіка” та післядипломної освіти працівників дошкільних навчальних закладів для дітей з порушеннями зору.

З М І С Т

В с т у п

Розділ 1. Спеціальна організація мовленнєво-розвивального простору.....

1.1. Особливості мовленнєвого розвитку дітей старшого дошкільного віку з порушеннями зору.....

1.2. Основні фактори активізації мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку.....

1.3. Основні напрямки організації мовленнєво-розвивального простору дошкільників старшого віку з порушеннями зору.....

Розділ 2. Корекційно-розвивальні технології мовленнєвого розвитку дошкільників з порушеннями зору.....

2.1. Загальна характеристика методів і прийомів розвитку мовленнєвого розвитку.....

2.2. Удосконалення фонетичної компетенції.....

2.3. Удосконалення лексичної компетенції.....

2.4. Розвиток граматичної компетенції.....

2.5. Розвиток комунікативної компетенції.....

Література.....